

Надія Дмитрівна Будій,

кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри філологічних дисциплін
початкової освіти Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

УДК 378.016: 376-056.45

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ЕВРИСТИЧНОГО НАВЧАННЯ – УМОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

В статье рассматривается проблема готовности учителя лицея к эвристическому обучению одаренных учащихся, раскрыта роль и условия эвристического построения методической работы в информационно-образовательном пространстве.

Ключевые слова: эвристическая деятельность, готовность к эвристическому обучению, методическая работа.

The article deals with the problem of preparedness of Lyceum teacher to the heuristic learning of gifted students, reveals the role and conditions of constructing heuristic methodical work in the information and educational space.

Key words: heuristic activity, readiness to heuristic teaching, methodical work.

Вимоги сучасної освіти визначають необхідність осмислення змін, подальшого вдосконалення, розвитку, розробки нових моделей навчання, головною метою яких стає якість освіти. Збільшення ролі якості освіти пов'язане з організацією інформаційно-освітнього середовища, в якому розвивається обдарована особистість.

Нині освітнє середовище можна уявити як систему впливів та умов формування особистості, що разом з інформаційною має і евристичну функцію.

Підвищення вимог до якості освіти в інформаційно-освітньому просторі вимагає від учителя генерації ідей, оптимального визначення напрямку пошуку, значної інтелектуальної напруженості, одержання індивідуального освітнього продукту.

Л. М. Фрідман довів, що одна з основних цілей загальної та професійної освіти – розвиток продуктивних якостей інтелекту, що, у сукупності із знанням професійних алгоритмів, визначають творчий потенціал фахівця і можливість його подальшого саморозвитку [1].

Тому одне із завдань сучасної освіти – подальший розвиток учителя на основі створення умов для формування його нових професійних якостей. Перспективним шляхом активізації та розвитку інтелектуальних здібностей учнів під час навчання є використання навчальної евристичної діяльності.

Питанням розробки методик евристичного навчання присвячені роботи В. І. Андреева, М. М. Єрохіної, М. С. Красіна, Ю. Н. Кулюткіна, М. Д. Нікандрова, Д. Пойа, О. І. Скафа, В. Н. Соколова, А. В. Хуторського.

Необхідно зазначити, що більшість досліджень присвячені евристичній діяльності учнів, де використовуються відомі евристичні методи, але недостатньо досліджена проблема евристичної діяльності педагога.

Для діяльності з обдарованими учнями потрібен педагог, який орієнтований на професійний розвиток і на власну евристичну діяльність.

У зв'язку з цим актуальними стають протиріччя між бажанням і потенційними можливостями готовності вчителів здійснювати евристичне навчання та їх недостатньою професійною підготовкою до цього; необхідністю підвищення рівня готовності до евристичної діяльності учителів і відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення даного процесу.

Наявні протиріччя між потребою сучасного суспільства у творчо активних, креативно мислячих фахівцях і реальним рівнем їхньої підготовки свідчать про актуальність вищезазначеної проблеми й обумовлюють необхідність розробки реальних шляхів формування готовності вчителя до евристичної

діяльності, сприяють самоосвіті, самовдосконаленню, саморозвитку та самоорганізації особистості.

Педагогічна діяльність учителя, особливо молодого, вимагає творчого пошуку. Якщо розглядати евристику як визначення напряму пошуку, то діяльність учителя – природно евристична. Вона надає можливість учителю надійно та швидко набувати професійної компетентності; формувати особистість педагога; сприяти якісному розвитку професійних компетентностей та евристичного мислення; прискорити перехід від репродуктивної до творчої діяльності; зменшити педагогічні втрати.

На нашу думку, побудова організації науково-методичної роботи у ліцеї на евристичних принципах забезпечує якісно високий рівень результативності. У Криворізькому природничо-науковому ліцеї методична діяльність ґрунтується на таких евристичних принципах: створення позитивного емоційного поля педагогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу; формування евристичного мислення педагога; розкриття евристичного потенціалу педагога; індивідуальне педагогічне становлення та творчий розвиток особистості вчителя; інтеграція технологічного та індивідуального підходів до проектування методичної роботи; інтеграція дослідницької, навчально-дослідницької діяльності ліцеїстів.

Значущою умовою, що забезпечує результативність у формуванні професійної компетентності вчителів, є активізація евристичної діяльності вчителів. Евристична діяльність вчителя й учнів має спільні риси: використання евристичних прийомів, формування інтелектуальних умінь, розвиток інтелектуальних здібностей. Необхідно зазначити, що зменшується час набуття досвіду творчої діяльності. Як визначає В. М. Соколов: «Без опори на творчий досвід учителя, засвоєння ним системних способів здійснення пошуково-евристичних дій, становлення творчо мислячої особи відбувається далеко не оптимально» [1].

Важливе значення у процесі викладання навчального предмету має вміння вчителя здійснювати перехід від репродуктивних методів навчання до методів організації творчої діяльності учнів. Засобом для такого переходу є застосування евристичного методу, який починається з використання алгоритмічно-евристичних прийомів і ґрунтується на інтелектуально-дидактичних орієнтирах.

Інтелектуально-дидактичні орієнтири – це стійкі новоутворення на основі навчального матеріалу, які під час розв'язування задач допомагають визначити напрямок пошуку і є ключовими для теми або розділу. Застосування інтелектуально-дидактичних орієнтирів сприяє розвитку інтуїції, що забезпечує можливість здійснити поступовий перехід від репродуктивної до творчої евристичної діяльності. Процес переходу від алгоритмічно-евристичної діяльності до евристично-творчої відбувається у системі методичної діяльності ліцею, його загальні риси та закономірності надають можливість учителю визначати власну методичну стратегію, створювати методичну систему, а в

методичній діяльності ліцею впроваджувати технологію формування готовності вчителя до евристичного навчання.

Створення педагогічних умов колективної співпраці в проблемних лабораторіях і творчих групах змушує вчителів ретельно працювати з науковими джерелами, спочатку теоретично обґрунтовуючи концепцію власної діяльності за цією проблемою, а потім розробляючи моделі-зразки етапів уроку й демонструючи їх на методичних і психологічних тренінгах. Моделювання й відтворення власної діяльності зумовлює особливу педагогічну взаємодію, що не зводиться до обміну зовнішніми діями, а впливає на внутрішні процеси вчителів, формує мотиваційну зацікавленість.

Результати діяльності дозволили обґрунтувати педагогічні умови готовності вчителя до евристичного навчання ліцеїстів:

- використання якісних задач у процесі навчання;
- стимулювання пізнавальної самостійності та творчої активності вчителя;
- реалізація особистісно орієнтованого підходу до учнів у навчально-пізнавальній діяльності;
- створення сприятливого інтелектуально-психологічного клімату в колективі;
- долучення вчителя до процесу діалогової взаємодії.

Мотивація щодо методичної діяльності сприяє евристичному потенціалу вчителя, розвитку його творчих здібностей, що не можливо без неперервної освіти в умовах ліцейського підвищення кваліфікації. Система неперервної освіти в ліцеї будується на принципах неперервності, поступовості, плановості, інтегрованості та самоосвіти. Реалізація цих принципів стимулює ефективність неперервної освіти засобами методичної діяльності, формує готовність учителів до евристичної діяльності у шкільній практиці.

Неперервна освіта формує особистість вчителя, охоплюючи психологічні й освітні чинники, що пов'язані між собою та ґрунтуються на прискореному процесі накопичення інформації, вимагає шукати нові шляхи набуття знань учнями та будувати їхню евристичну навчальну діяльність. Внаслідок чого у вчителя виникає потреба у переосмисленні та перебудові педагогічної діяльності, що вимагає від нього виконання певних евристичних дій.

Ефективність діяльності вчителя вимагає постійного пошуку евристичних методів і прийомів навчання учнів, що актуалізують технологізацію методичної роботи ліцею, забезпечують умови для створення кожним учителем власної моделі евристичної діяльності. Цей процес потребує індивідуального походу до вчителя у процесі проектування евристичної педагогічної діяльності.

Науково-методична діяльність в ліцеї будується на таких принципах: створення позитивного емоційного поля педагогічної взаємодії; формування евристичного мислення та розкриття евристичного потенціалу вчителя; інтеграції технологічного та індивідуального підходів до проектування методичної діяльності.

Мотивація творчої діяльності, що здійснюється методичною службою ліцею, стимулює вчителя до евристичного навчання. Ефективність цієї діяльності можлива за таких умов: створення позитивного емоційного поля; оптимізація застосування алгоритмічних і евристичних прийомів розв'язування задач; поєднання евристичного та технологічного підходів до створення моделі власної педагогічної системи; системності евристичної діяльності.

Щодо розвитку обдарованих учнів евристична діяльність вчителя визначається аналізом педагогічної діяльності; генерацією педагогічних ідей; побудовою алгоритмів і пошуком евристичних прийомів розв'язання задач; створенням і використанням інтелектуально-дидактичних орієнтирів.

Таким чином, наш досвід характеризується об'єктивністю потреби в евристичній діяльності вчителя і формуванням готовності педагогів до евристичного навчання ліцеїстів.

Використані літературні джерела

1. Соколов В. Н. Методологические и теоретические основы педагогической эвристики: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В. Н. Соколов. – Самара, 1999. – 493 с.

2. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – М., 2003. – 416 с.

